

บทที่ 12

เศรษฐกิจของโซเวียตในสมัยครุสเชฟ 1956 - 1964

แผนห้าปีฉบับที่ 6 (The Sixth Five-Year Plan 1956-1960)

ความล้มเหลวทางการเกษตรของมาเลนกอฟ เป็นผลให้ผู้สนับสนุนอุตสาหกรรมหนักในระยะนั้นซึ่งรวมทั้งครุสเชฟด้วย บีบบังคับให้มาเลนกอฟลาออกจากตำแหน่งในเดือนกุมภาพันธ์ ปี 1955 และเปิดโอกาสให้นิโคไล บุลกาณิน เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน ส่วนตำแหน่งเลขาธิการพรรคคนที่หนึ่ง (First Secretary) ยังคงอยู่ในกำมือของครุสเชฟต่อไป

การเตรียมแผนห้าปีฉบับที่ 6 ได้ดำเนินไปในปี 1955 โดยให้ความสนใจต่อการปฏิบัติ การที่ผิดพลาดในช่วงที่ผ่านมา และได้เน้นถึงความจำเป็นในการที่จะรวมความคิดทางด้านเทคนิค ที่ทันสมัยเข้าด้วยกัน เพื่อศึกษาถึงความสำเร็จของต่างประเทศในอันที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนั้นจึงได้มีการประชุมระดับสหภาพทั้งหมดของพวก industrial staff ในกรุงมอสโกระหว่าง วันที่ 16 - 18 พฤษภาคม 1955 และกฤษฎีกาในเรื่อง Technical progress ได้ถูกนำมาใช้ในวันที่ 28 พฤษภาคม ด้วยการจัดตั้ง the State Committee on New Technique หรือ Gostekhnika ขึ้น และระหว่างวันที่ 4 - 12 กรกฎาคม ที่ประชุมคณะกรรมการกลางได้ประชุมเรื่องนี้กันต่อไป ในปีเดียวกันนี้อำนาจของสหภาพสาธารณรัฐที่มีต่อวิสาหกิจทางเศรษฐกิจภายในเขตแดนของตน ต่อการจัดสรรวัตถุดิบและต่อขอบข่ายของการตัดสินใจในการลงทุนได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ กฤษฎีกาวันที่ 9 สิงหาคม ได้เพิ่มอำนาจของผู้อำนวยการวิสาหกิจต่าง ๆ (แต่ในทางปฏิบัติ มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก) ผู้อำนวยการ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและแม้แต่สาขาของสหภาพแรงงาน ก็ได้เข้าร่วมอภิปรายร่างข้อเสนอสำหรับแผนห้าปีฉบับที่ 6 และภายหลังจากที่ได้มีการพิจารณาอย่างเต็มที่แล้ว Gosplan ก็ได้เสนอร่างแผนห้าปีนี้ต่อคณะกรรมการกลางในวันที่ 1 พฤศจิกายน 1955

ในขณะเดียวกัน Gosplan ก็ได้ถูกแบ่งแยกอีกครั้งหนึ่งในเดือนมิถุนายน 1955 ออกเป็น คณะกรรมการของรัฐเพื่อการวางแผนระยะยาว (perspektivnomu) ซึ่งยังคงเรียกชื่อว่า Gosplan กับคณะกรรมการทางเศรษฐกิจของรัฐเพื่อการวางแผนระยะสั้นซึ่งรู้จักกันในนาม Gosekonomkomissiya ซึ่งงานเหล่านี้จะเป็นงานเฉพาะพิเศษเช่นเดียวกับเป็นงานใหญ่ แต่การเตรียมการใหม่นี้ ไม่ว่าด้วยประการใด ๆ ได้ช่วยให้แน่ใจว่าจะต้องมีความพ้องกันในระหว่างแผนระยะยาวและแผนระยะสั้นซึ่งจำเป็นถ้าต้องการให้โครงการการลงทุนได้เพิ่มพูนขึ้น ส่วนทางด้าน การก่อสร้างเพื่อที่

จะดำเนินการให้โครงการก่อสร้างก้าวหน้าไปด้วยดี ก็ได้มีการพัฒนาที่สำคัญต่อวิธีทางอุตสาหกรรมในการสร้างบ้านเป็นส่วน ๆ แล้วประกอบเข้าเป็นหลังและได้มีการจัดตั้งกระทรวงการก่อสร้างขึ้นและได้รับคำแนะนำโดยคณะกรรมการฝ่ายการก่อสร้างของรัฐ ซึ่งมี Kucherenko ผู้ซึ่งเป็นรองนายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้า

การประชุมพรรคครั้งที่ 20 ได้ยอมรับแผนห้าปีฉบับที่ 6 ในเดือนกุมภาพันธ์ 1956 และแผนฉบับที่ 6 นี้ครอบคลุมช่วงเวลาระหว่างปี 1956 - 1960 จุดมุ่งหมายดำเนินตามจุดมุ่งหมายเดิม แต่ก็ได้มีการเปลี่ยนวิธีใหม่เช่น การวางแผนประจำเทอมก็เปลี่ยนมาเป็นแผนประจำปี โดยแบ่งระยะเวลาออกเป็น 3 เดือน ต่อ 1 เดือน เป็นโปรแกรมซึ่ง Gosplan ปล่อยให้กระทรวงต่าง ๆ และรัฐบาลท้องถิ่นเป็นผู้ดูแล ส่วน Gosplan เองสนใจแต่การวางแผนระยะยาวและควบคุมดูแลให้ปฏิบัติตามแผนระยะยาวนี้อย่างเดียวตามที่กล่าวแล้ว ทำให้ต้องมีการปรับปรุงวิธีการและระบบงานใหม่ ผู้นำของโซเวียตชุดใหม่ได้ดำเนินการปฏิรูประบบเศรษฐกิจหลายด้านด้วยกัน อันมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในนโยบายการเมืองทั้งภายในและภายนอก เช่น ได้เริ่มต้นแก้ไขกฎข้อบังคับในสมัยสตาลินที่ห้ามคนงานเปลี่ยนงาน ลดเวลาการทำงานจาก 8 ชม. เป็น 7 ชม. และ 6 ชม. สำหรับงานที่บั่นทอนสุขภาพ จัดระบบค่าจ้างและราคาให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง เพิ่มบำนาญและให้อำนาจแก่สหภาพแรงงานเพิ่มมากขึ้น

แผนเศรษฐกิจห้าปีฉบับที่ 6 ซึ่งรัฐบาลได้เริ่มประกาศใช้ในปี 1956 นี้เป็นการประนีประนอมระหว่างฝ่ายที่สนับสนุนอุตสาหกรรมหนักกับฝ่ายที่สนับสนุนการผลิตสิ่งอุปโภคบริโภค โดยกำหนดให้มีการเพิ่มขึ้น 65% ในการผลิตอุตสาหกรรม (70% กลุ่ม A คืออุตสาหกรรมเพื่อการผลิต และ 60% กลุ่ม B คืออุตสาหกรรมสิ่งบริโภค) การเพิ่มขึ้น 60% ในรายได้ประชาชาติ ค่าจ้างที่แท้จริงของคนงานจำต้องเพิ่มขึ้น 30% และรายได้ของนารวมทั้งเงินสดและผลผลิตเพิ่ม 40%² อาจกล่าวได้ว่าในระยะนี้ครุสเชฟได้นำเอานโยบายของมาเลนกอฟมาใช้ หลังจากที่สามารภโค่นอำนาจของมาเลนกอฟได้แล้ว นั่นคือการเน้นถึงความสำคัญของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการนำเครื่องจักรกลมาใช้ ให้ความสนใจต่อการเกษตรกรรมมากขึ้นโดยมุ่งที่จะเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรให้มากขึ้น รวมทั้งเน้นการผลิตสินค้าบริโภค ซึ่งก่อนหน้านี้เขาได้คัดค้านมาเลนกอฟที่จะให้มีสินค้ามากขึ้นในร้านค้า แต่พอมาถึงยุคของเขาปรากฏว่าไม่เพียงมีจำนวนมากกว่าเท่านั้น แต่มีขอบข่ายของรายการสินค้าที่ชาวโซเวียตจะหาซื้อได้ที่ใหญ่กว่าด้วย³ ตัวเลขเป้าหมายสำคัญของแผนฉบับที่ 6 ปรากฏดังตารางต่อไปนี้⁴

	1960 (แผน)
รายได้ประชาชาติ	160*
ผลผลิตอุตสาหกรรมทั้งหมด	165*
สินค้าเพื่อการผลิต	170*
สินค้าเพื่อการบริโภค	160*
ถ่านหิน (ล้านตัน)	592
น้ำมัน (ล้านตัน)	135
กระแสไฟฟ้า (พันล้านกิโลวัตต์ - ช.ม.)	320
เหล็กหลอม (ล้านตัน)	53
เหล็กกล้า (ล้านตัน)	68.3
ปุ๋ยแร่ (ล้านตัน)	20
ซีเมนต์ (ล้านตัน)	55
ไม้ขอน (ล้านลูกบาศก์เมตร)	301
บ้านที่อยู่อาศัย (ล้านตารางเมตร)	205 (รวมห้าปี)
รายรับจากการค้าปลีก (ดัชนี)	150*

*1955 เท่ากับ 100

ภายใต้ elements ที่สำคัญที่สุดของแผนนี้ก็คือ การตัดสินใจสร้างสิ่งที่เรียกว่า the third metallurgical base ในคาซัคสถานและไซบีเรียตะวันตก ซึ่งจะสามารถผลิตเหล็กหลอมต่อปีได้ 15 - 20 ล้านตัน

อย่างไรก็ตามแผนห้าปีฉบับที่ 6 นี้ก็เป็นเพียงแผนระยะยาวของโซเวียตแผนเดียวซึ่งถูกยกเลิกไปในช่วงเวลาปกติ ภายใน 1 ปีของการนำมาใช้ก็ได้มีการแก้ไขใหม่หลายครั้ง และสุดท้ายแล้วก็ไม่ได้นำกลับมาใช้อีกเลย

การปฏิรูปการเกษตรและความสำเร็จในช่วง 1953 - 1958

ครุสเชฟได้ใช้อำนาจทางการเมืองที่เพิ่มพูนขึ้นของเขาในการยึดเย็บนโยบายการเกษตรของเขาก่อนเวลาอันควร แต่ต้องยอมรับว่าจนกระทั่งถึงปี 1958 ผลผลิตได้เพิ่มขึ้นดังตารางหน้าถัดไป

ในเดือนมีนาคม 1955 ได้มีกฤษฎีกาที่ให้อำนาจการตัดสินใจของนารวมเพิ่มมากขึ้น นั่นคือในการกำหนดขนาดของพื้นที่เพาะปลูกและจำนวนบุคคลที่เลี้ยงให้เป็นหน้าที่ของนารวมที่จะ

การเกษตร 1953-8

	การผลิต						การส่งมอบให้รัฐ	
	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1953	1958
	(ล้านตัน)							
การเก็บเกี่ยวข้าวทั้งหมด	82.5	85.6	103.7	125.0	102.6	134.7	31.1	56.9
ในเขต Virgin land	26.9	37.2	27.7	63.3	38.1	58.4	10.8	32.8
มันฝรั่ง	72.6	75.0	71.8	96.0	87.8	86.5	5.4	7.0
เมล็ดทานตะวัน	2.6	1.9	3.0	3.9	2.8	4.6	1.8	2.6
ป่านป่อ	0.15	0.22	0.38	0.52	0.44	0.44	0.15	0.39
ฝ้าย	3.9	4.2	3.9	4.3	4.2	4.4	3.9	4.4
เนื้อ	5.8	5.3	6.3	6.6	7.4	7.7	3.6	5.7
นม	36.5	38.1	43.1	49.1	54.8	58.9	10.6	22.1
ข้าว	24.3	25.2	26.4	21.1	29.0	31.4		
หมู	28.5	33.3	30.9	34.0	40.8	44.3		
แกะ	94.3	99.8	99.0	103.3	108.2	120.2	-	
ผลผลิตการเกษตรทั้งหมด								
(1953 เท่ากับ 100)	100	105	117	132	136	151	-	

ตัดสินใจเอง แต่การตัดสินใจขั้นสุดท้าย (an end) จะต้องเป็นการตัดสินใจจากส่วนกลางในเรื่องเกี่ยวกับแต่ละนารวมควรจะทำอะไร งานที่เกี่ยวกับการประเมินและใกล้เคียงแผนฉบับร่าง (draft plans) ที่ได้รับมาจากเบื้องล่างให้เป็นหน้าที่ของ Gosplan ในทางปฏิบัติแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดต่อมาคือข้อกำหนดที่ละเอียดละออยังคงมาจากเบื้องบนต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งแต่ดั้งเดิมผ่านมาจากองค์การพรรคส่วนท้องถิ่น เราจะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่ของการเข้าแทรกแซงนารวมเนื่องมาจากความคิดริเริ่มพรรคโดยตัวบุคคลเอง การรณรงค์ในการดำเนินงานภายในนารวมได้เริ่มขึ้นในเดือนมีนาคม 1958 ได้มีการส่งสมาชิกพรรคเข้าไปในหมู่บ้านในฐานะเป็นประธานนารวม พวกนี้ไม่มีความรู้ในด้านการเกษตรเลยแต่เป็นผู้ที่ได้รับการฝึกอบรมแรกเริ่ม 3 สัปดาห์และ 2 เดือนในการฝึกงาน (stazhirovka)

การประชุมพรรคครั้งที่ 20 ยอมรับแผนห้าปีครั้งที่ 6 และวัตถุประสงค์อันหนึ่งสำหรับปี 1960 ก็คือการเก็บเกี่ยวข้าว 180 ล้านตันและข้าวโพดในจำนวนที่มากกว่านั้น แต่อันนี้เป็นวัตถุประสงค์ที่ทะเยอทะยานมากเกินไปและได้กำหนดไว้ก่อนการเกษตรปี 1957 การรณรงค์ได้เริ่มขึ้นเพื่อจะให้ทำตามทันสหรัฐอเมริกาในด้านการผลิตเนื้อ นมและเนยต่อหัว ซึ่งในกรณีนี้หมายความว่าอย่างน้อยที่สุดต้องผลิตให้ได้ 3 เท่า

การพัฒนาที่สำคัญได้ค่อย ๆ เริ่มเร็วขึ้นในระหว่างปี 1957 นั่นก็คือได้มีการแปลงนารวมเข้ากับนารัฐ ในบางกรณีเป็นความพยายามเนื่องจากต้องการสร้างฟาร์มปลูกผักและผลิตนมเนยของรัฐรอบ ๆ เมืองใหญ่ จากจุดอ่อนและความกดดันทางด้านเศรษฐกิจอื่น ๆ นารวมจึงถูกเปลี่ยนเป็นนารัฐ ในอีกกรณีหนึ่งอาจจะเนื่องมาจากเลขาธิการพรรคส่วนท้องถิ่นได้บีบให้มีการเปลี่ยนแปลงก่อนถึงเวลา อาจเป็นเพราะเขาเชื่อว่าเป็นนโยบายของพรรคหรืออาจเป็นเพราะเป็นการง่ายที่จะได้รับความช่วยเหลือด้านการเงินจากมอสโคว์ถ้าเป็นนารัฐ สถิติการเปลี่ยนแปลงเป็นดังนี้ (ระหว่างปี 1953 - 6 มีการเพิ่มขึ้นอย่างมากโดยเฉพาะในเขต Virgin lands)

	นารัฐ*		
	1953	1956	1965
พื้นที่หว่านทั้งหมด (ล้านเฮกตาร์)	18.2	35.3	97.43
แรงงานที่จ้างทั้งหมด (ล้านคน)	2.6	2.9	8.6
หักเป็นนารวม (ล้านเฮกตาร์) (1956-65)	-	-	(47.1)
หักเป็นนารวม (ล้านครัวเรือน) (1956-65)	-	-	(4.5)
รวมรัฐวิสาหกิจรูปอื่นด้วย			

ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีการริบเร่งในการรวมนารวมเข้าด้วยกันให้เป็นหน่วยที่ใหญ่ขึ้น หลังจากที่ได้มีแนวทางของการรวมกันครั้งแรกตอนปลายปี 1950 มีนารวม 125,000 นารวม ในปี 1958 จำนวนนารวมได้ลดลงเหลือ 69,100 นารวม⁵ และได้ลดลงเรื่อย ๆ และขนาดของนารวม ก็ได้ขยายใหญ่ขึ้น แต่อย่างไรก็ตามแม้จะเกิดปัญหาของการที่ไม่สามารถควบคุมการจัดการของ นารวมขนาดใหญ่ (big farms) ในเขตหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ห่างกัน นารวมก็ลดลงเหลือน้อยกว่า 36,000 แห่ง

การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลกระทบต่อรายได้ของชาวนารวม ผลตอบแทนที่ได้เป็น เงินสดได้เพิ่มขึ้นจากทั้งหมด 12.4 เป็น 47.8 พันล้านรูเบิล หรือจาก 1.40 เป็น 4.00 รูเบิลต่อ trudoden' จากปี 1952 - 1957 ในทางปฏิบัติการให้เงินเดือนล่วงหน้าได้กลายเป็นสิ่งที่ปฏิบัติในนารวม เป็นส่วนใหญ่ การจ่ายเงินตามปกติจะให้ล่วงหน้าในช่วงทุกเดือนหรือทุก 3 เดือน และผ่อนใช้ใน ช่วงการจ่ายเงินตอนปลายปี ในอีกด้านหนึ่งการจ่ายเป็นพืชผลแก่สมาชิกได้เพิ่มขึ้นน้อยทั้งนี้เพราะ ความกดดันจากการต้องส่งมอบผลผลิตให้แก่รัฐ ความกดดันนี้จะเพิ่มขึ้นโดยพลการโดยพวกเจ้า หน้าที้องถิ่นซึ่งเกิดขึ้นเมื่อใดก็ตามที่ แผนส่งมอบผลผลิตให้แก่รัฐของท้องถิ่นนั้นอยู่ในภาวะที่ ลำบาก และความจริงแล้วบ่อยครั้งที่เลขาธิการพรรคได้จัดการเพิ่มการส่งมอบตามแผน และการ ส่งมอบที่เกินกว่าแผนนี้ก็ยังคงดำเนินต่อไปเรื่อย ๆ รวบรวมว่าการทำเช่นนี้เป็นความภาคภูมิใจ ซึ่งก็ควรจะเป็นได้ในกรณีที่เป็นการส่งมอบโดยสมัครใจมิใช่บังคับและมีเพียงพอสำหรับความ ต้องการของหมู่บ้านแล้ว

รายได้รวมทั้งในรูปเงินสดและสิ่งของจากการทำงานในนารวมได้เพิ่มขึ้นจาก 47.5 พัน ล้านในปี 1952 เป็น 83.8 พันล้านรูเบิลในปี 1957 หรืออย่างหยาบ ๆ จาก 5.40 เป็น 7.55 รูเบิลต่อ trudoden'

ในช่วงนี้ชาวนาบริโภคผลผลิตของตนเองเพิ่มขึ้น การถือครองปศุสัตว์โดยเอกชน ก็เพิ่มขึ้น ดังนั้นผลผลิตเนื้อของฝ่ายเอกชนในปี 1958 สูงกว่าในปี 1953 ถึง 35% ผลผลิตนมมากกว่า 25% จากวันที่ 1 มกราคม 1958 ส่วนส่วนตัวเล็ก ๆ เป็นอิสระไม่ต้องอยู่ภายใต้ข้อบังคับที่ต้อง ส่งมอบผลผลิตให้แก่รัฐทุกประการ แต่การขายในตลาดเสรีได้ลดลงจาก 53.7 เป็น 39.6 พันล้าน รูเบิลระหว่างปี 1952 - 1957 ซึ่งอาจเป็นเพราะไม่มีเวลาพอที่จะนำผลผลิตสู่ตลาดอันเป็นผลของการ ควบคุมที่เข้มงวดต่อเวลาการทำงานของสมาชิก แม้เป็นความจริงที่ว่าได้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกใหม่ ๆ คือ 'commission trading' โดยสหกรณ์ขึ้นการขายส่วนเกินของชาว นารวม (และของนารวม) ในตลาดปกติแล้วราคาจะต่ำกว่าราคาที่กำหนดในตลาดเสรีเล็กน้อย แต่ความคิดที่มีเหตุผลนี้ก็ยังคงก้าวหน้าข้างหน้าไป ทั้งในส่วนหนึ่งเนื่องมาจากการขาดตลาด

ของสหกรณ์ และส่วนหนึ่งเนื่องมาจากความไม่วางใจของชาวนา และที่จริงแล้วสำหรับชาวนาการเดินทางเข้าไปในเมืองหมายถึงโอกาสที่จะได้ซื้อสินค้าหัตถกรรมซึ่งไม่มีขายในร้านค้าในชนบท ดังนั้นการเพิ่มขึ้นอย่างมากในการจ่ายเป็นเงินสด (cash payment) สำหรับการทำงานในนารวมและการเพิ่มขึ้นของการบริโภคผลผลิตของชาวนาโดยชาวนาเองต้องให้เกิดสมดุลอยู่บ้าง โดยการเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยในการจ่ายเป็นสิ่งของ (payments in kind) และการลดลงในมูลค่าของการขายในตลาด (market sales)

ผลต่อรายได้จากการย้ายสถานะมาเป็นนารัฐขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมเป็นส่วนใหญ่ สิ่งที่ต้องจำคือรายได้ของนารวมแตกต่างกันอย่างมาก ในขณะที่มีโอกาที่จะได้รับส่วนเพิ่มพิเศษโดยการขายในตลาดเสรี โดยทั่วไปค่าจ้างในนารัฐโดยเฉลี่ย 531 รูเบิลต่อเดือนในปี 1958 บวกกับผลประโยชน์ค่าประกันสังคมแก่ชาวนารวมซึ่งไม่เคยได้รับสิทธิเช่นนี้ นับว่าเป็นรายได้ที่ช่วยทำให้ฐานะดีขึ้น

ในด้านของราคาใช้หลักของผลผลิตที่ซื้อขายใน 2 ราคาที่ต่างกัน เช่นในปี 1957 ราคาตามโควตาโดยเฉลี่ยของข้าวเป็น 25 รูเบิลต่อ 100 กิโลกรัม ราคาที่เกินโควตาเป็น 80 รูเบิล ในทางปฏิบัติการขาย 2 ราคาเป็นการถูกบังคับ ดังนั้นมันจึงมิใช่เรื่องของการสนับสนุนการขายเพิ่มขึ้นโดยสมัครใจ ผลอันนี้ก็คือชาวนาผู้ที่ยากจนยิ่งขึ้นซึ่งมีผลผลิตน้อยที่จะขายนอกเหนือจากโควตาส่งมอบขึ้นพื้นฐาน ก็จะได้รับรายได้ต่อหน่วยน้อยกว่านาที่ประสบความสำเร็จมากกว่าตลอดทั่วทั้งประเทศราคาต่อตันในปีที่มีการเก็บเกี่ยวดีจะสูงกว่าในปีที่ขาดแคลน ดังนั้นจึงได้มีการตั้งระบบราคาเดียว (a unified price) ซึ่งต่างกันในแต่ละเขตขึ้น

การตัดสินใจนี้ก็เกี่ยวข้องกับเรื่องอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ MTS เป็นเวลานานที่ MTS มีฐานะเป็นหน่วยงานรับจ้าง (a hiring agency) และเป็นตัวแทนในการควบคุมของพรรคและของรัฐ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความแตกร้าง ได้รับแผนในรูปปริมาณงานและบ่อยครั้งที่ MTS และนารวมไม่ลงรอยกัน นั่นคือนารวมต้องการการเก็บเกี่ยวที่ดีโดยจ่ายค่าเช่าหรือค่าบริการเป็นผลผลิตที่ต่ำให้แก่ MTS ในขณะที่ MTS พยายามที่จะใช้เครื่องจักรให้มากที่สุดเพราะ MTS ไม่เพียงแต่จะทำให้แผนสำเร็จเท่านั้น แต่ยังสามารถจ่ายเป็นพืชผลมากยิ่งขึ้นและยิ่งกว่านั้นยังเป็นการเพิ่ม state procurement การมี “two masters in the field” ซึ่งมักไม่ลงรอยกันทำให้ครูสเซฟเห็นว่า MTS ควรยกเลิกไปและขายเครื่องมือเครื่องจักรไปให้แก่ นารวม (สำหรับนารัฐนั้นดำเนินการโดยใช้เครื่องจักรของตนเองมาแต่แรกเริ่ม)

การปฏิรูปราคาและการชำระบัญชีของ MTS ที่จะเลิกได้ประกาศออกมาเป็นกฤษฎีกา โดยมติของที่ประชุมคณะกรรมการกลางของพรรคในเดือนกุมภาพันธ์ 1958 ราคาจำเป็นต้องปรับปรุงตามความจริงที่ว่าปัจจุบันหารวมได้ขายธัญญาหารและพืชผลอื่น ๆ ให้แก่รัฐ ซึ่งแต่เดิมต้องส่งมอบในรูปพืชผลสำหรับบริการของ MTS อีกประการหนึ่งหารวมจำเป็นต้องซื้อเครื่องจักร และต้องรักษาซ่อมแซมและซื้อมาแทนที่ใหม่ นอกจากนี้ยังต้องซื้ออาหารสัตว์ เชื้อเพลิง และจ่ายให้แก่ลูกจ้างของ MTS ผู้ซึ่งแต่เดิมได้รับค่าจ้างจากรัฐทั้งหมดหรือเป็นบางส่วน และตั้ง Repair Technical Stations หรือ RTS ขึ้นซึ่งต้องรับหน้าที่ด้านเทคนิคที่สำคัญ อย่างไรก็ตามผลของการปฏิรูปนี้ไม่เป็นที่สมหวัง

วิกฤตการณ์ด้านเศรษฐกิจ - การเมือง

(ธันวาคม 1956 - พฤษภาคม 1957) : Sovnarkhozy

ในวันที่ 20 ธันวาคม 1956 ที่ประชุมของคณะกรรมการกลางได้มีการประชุมกันเนื่องมาจากการที่แผนไม่สมดุลกันและมีความตึงเครียดอย่างมาก รวมทั้งมีข้อบกพร่องในการวางแผนพวกกระทรวงต่าง ๆ แข่งขันซึ่งกันและกันในด้านทรัพยากรการลงทุนและขาดการประสานงานอย่างเพียงพอ แผนฉบับที่ 6 จึงจำต้องถูกปรับปรุงและเสนอใหม่

เพื่อให้แน่ใจว่ากระทรวงต่าง ๆ ควรดำเนินไปในแนวเดียวกัน ได้มีการเสนอว่า Gosekonomkommissiya ซึ่งมีนาย M. Pervukhin เป็นหัวหน้าควรจะกลายเป็น super-ministry ซึ่งมีอำนาจในการออกคำสั่งแก่กระทรวงทางเศรษฐกิจทุกกระทรวง อย่างไรก็ตามในการประชุมคณะกรรมการกลางในเดือนกุมภาพันธ์ 1957 ก็ได้อภิปรายข้อเสนอในเรื่องเหล่านี้ทั้งหมด ซึ่งในการประชุมนี้ครุสเชฟก็ได้กล่าวโจมตีความเฉื่อยชาและการขาดประสิทธิภาพในการทำงาน รวมทั้งการใช้ระบบรวมอำนาจมากเกินไป เขาเสนอให้มีการวางมาตรการเพื่อแก้ไขข้อบกพร่อง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงคุณภาพของการตัดสินใจเลือกนโยบายระดับชาติ และเวลาเดียวกันก็เพิ่มความยืดหยุ่นมากขึ้นในการปฏิบัติงานระดับท้องถิ่น และจะต้องให้ทั้งสองส่วนนี้ประสานงานกันได้ดี เพื่อที่จะให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้ครุสเชฟจึงเสนอให้มีการปรับปรุงสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ ให้มีการกระจายอำนาจการบริหารงานทางอุตสาหกรรมไปสู่ท้องถิ่น โดยการยกเลิกกระทรวงอุตสาหกรรมด้วยประการทั้งปวง นั่นก็คือยกเลิกกระทรวงถึง 25 กระทรวงจากกระทรวงทั้งหมด 52 กระทรวง และรวมกระทรวงอีก 4 กระทรวงเข้าเป็น 2 จึงมีเหลือทั้งหมดเพียง 25 กระทรวง กระทรวงที่ยุบไปนี้ยุบทั้งในระดับกระทรวงสหภาพรวมและระดับสาธารณรัฐ

เมื่อยุบกระทรวงแล้วก็ได้เสนอให้มีการจัดตั้งสภาเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคหรือส่วนท้องถิ่นขึ้น ซึ่งเรียกว่า **Sovnarkhoz** (Regional Economic Council) รับผิดชอบเฉพาะท้องถิ่นของตน แต่ก็ยังให้สภาเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคนี้อยู่ภายใต้การควบคุมและประสานงานโดยตรงของ **Gosplan** สภาเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคนี้จัดตั้งขึ้น 105 แห่ง ซึ่งในระยะแรก 70 แห่งอยู่ใน RSFSR สำหรับในสาธารณรัฐอื่น ๆ ได้แก่ คาซัคสถาน 9 ภูมิภาค อุเครน 11 ภูมิภาค อุซเบกิสถาน 4 ภูมิภาค และในอีก 11 สาธารณรัฐ ๆ ละ 1 ภูมิภาค⁶ สภาเศรษฐกิจส่วนภูมิภาคแต่ละแห่งโดยทั่วไปจะเป็นผู้บังคับบัญชาวิสาหกิจของตน สมาชิกของสภาฯ ได้รับแต่งตั้งโดยและรับผิดชอบต่อคณะรัฐมนตรีของสาธารณรัฐ โดยมี **Gosplan** ของสาธารณรัฐทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานใน 4 multi-sovnarkhoz republics สำหรับ **Gosplan** ของสหภาพรวมจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อการวางแผนทั่วไป การประสานงานของแผน การจัดสรรสินค้าที่สำคัญในระหว่างสาธารณรัฐ แม้ว่าจะไม่มียานาจบริหารอย่างเป็นทางการในคณะรัฐมนตรีของสหภาพรวม และสุดท้าย **Gosekonomkommissiya** ได้ถูกยกเลิกไป

ครุสเชฟได้แถลงเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในขณะนั้นว่า โรงงานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสหภาพโซเวียตมีจำนวนถึง 2-3 แสนแห่งได้ถูกควบคุมโดยกระทรวงหรือกรมกองไม่กี่หน่วย ไม่ก่อให้เกิดผลดีในการเสริมสร้างงานและทำให้เกิดผลเสียแก่ประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากการก่อสร้างต่าง ๆ ต้องเสียเวลาช้านานออกไปอีก ยิ่งกว่านั้นการสร้างเครื่องจักรและการขนส่งก็เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การแบ่งโรงงานออกไปเป็นชนิดย่อย ๆ มีกระทรวงหลายกระทรวงแยกกันคุมอยู่เป็นชนิด ๆ ไป ทำให้ไม่ค่อยมีการประสานงานที่ดี ครุสเชฟได้ยกตัวอย่างเช่น โรงงานถลุงเหล็กที่เมืองเคียฟซึ่งกระทรวงการก่อสร้างและทำทางเป็นเจ้าของต้องรับวัตถุดิบจากเมืองเลนินกราด อูราลส์ ไชบีเรีย เอเชียกลาง และที่อื่น ๆ นั้น เป็นการไม่เหมาะสมในเรื่องสถานที่ตั้งและการขนส่ง เพราะว่าค่าขนส่งจากไชบีเรียมายังเมืองเคียฟจะทำให้ราคาของวัตถุดิบเพิ่มขึ้นไปอีก 20% จากราคาเดิม ดังนั้นครุสเชฟจึงต้องการขจัดปัญหาในเรื่องแบบนี้ออกไปโดยให้โรงงานตั้งอยู่ในบริเวณที่มีวัตถุดิบ และเขายังกล่าวต่อไปอีกว่าควรหลีกเลี่ยงการขนส่งสินค้าที่ไม่ประหยัดด้วย⁷

อย่างไรก็ดีครุสเชฟก็ทราบดีว่า สภาเศรษฐกิจส่วนท้องถิ่นนี้ยังมีจุดเสียคืออาจจะคิดผลิตสินค้าออกมาให้เพียงพอเฉพาะแต่ท้องถิ่นของตนเท่านั้น ไม่ชวนขยายที่จะผลิตให้มากกว่าที่ท้องถิ่นต้องการ เขาจึงได้หาทางกันเอาไว้โดยให้ **Gosplan** เป็นผู้คอยติดตามดูมิให้สภาเศรษฐกิจส่วน

ท้องถิ่นเอาเงินไปใช้เฉพาะท้องถิ่นของตัวเอง หรือเพื่อสร้างสิ่งใดที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะท้องถิ่นแต่เพียงแห่งเดียว ต้องให้มีผลต่อรัฐทั้งปวงจึงจะยอม แต่ก็มีผลเสียอีกอย่างที่ตามมาคือ โรงงานต่าง ๆ ในท้องถิ่นได้มุ่งแต่ผลิตสินค้าตามโควตาที่คณะกรรมการวางแผนของรัฐกำหนด หรือไม่ก็พยายามผลิตออกมาให้เกินโควตาโดยไม่พิจารณาดูว่าสินค้าที่ตนผลิตนั้นเป็นที่ต้องการของประชาชนหรือไม่ ทั้งนี้ก็เพราะว่าในสมัยเริ่มแรกที่พวกบอลเชวิคทำการปฏิวัติและครอบครองประเทศนั้น ระบบการผลิตได้ใช้วิธีการผลิตโดยไม่อาศัยระบบตลาดหรือหลักการความต้องการของผู้ซื้อกับปริมาณของสินค้าที่จะสนองความต้องการมาเป็นเครื่องชี้^๑ คือไม่คำนึงถึงดีมานด์และซัพพลายของตลาด

ดังนั้นนับตั้งแต่ปี 1957 เป็นต้นไป **Sovnarkhoz** เป็นผู้จัดและดำเนินงานวางแผนในการผลิตทั้งระยะยาวและระยะสั้น เตรียมแผนเพื่อจัดการกิจการเฉพาะของวิสาหกิจต่าง ๆ และเพื่อการขนส่งวัตถุดิบจากโรงงานหนึ่งไปยังอีกโรงงานหนึ่งทั้งภายในภูมิภาคเดียวกัน หรือส่งออกไปยังอีกภูมิภาคหนึ่ง และนอกจากนั้นก็ต้องเป็นผู้วางแผนเกี่ยวกับการซื้อเครื่องจักรและอุปกรณ์โรงงานอีกด้วย ด้วยเหตุนี้โรงงานอุตสาหกรรมทุกโรงจึงขึ้นกับ **Sovnarkhoz** การก่อสร้างก็เช่นกัน เว้นแต่มีโรงงานของท้องถิ่นที่ขึ้นกับท้องถิ่นหรือโรงงานที่พิเศษมากซึ่งขึ้นกับรัฐบาลกลางโดยตรง

การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงครั้งนี้มีผลต่อการเก็บภาษี เช่นภาษีการเปลี่ยนมือที่ เรียกว่า turnover tax ซึ่งแต่เดิมองค์กรขายสินค้าเป็นผู้จ่าย ก็เปลี่ยนมาเป็นโรงงานจ่ายเองโดยตรง กำไรของวิสาหกิจส่วนหนึ่งก็ต้องส่งให้แก่บประมาณโดยผ่าน **Sovnarkhoz** ส่วนรัฐบาลก็ให้เงินอุดหนุน (subsidies) แก่โรงงานเพื่อช่วยในการลงทุน ยิ่งกว่านั้นสภาเศรษฐกิจส่วนท้องถิ่นยังมีสิทธิ์ขอเครดิตจากธนาคารได้ เพื่อนำไปลงทุนในวิสาหกิจและอุตสาหกรรม **Sovnarkhoz** เป็นหน่วยงานที่ทำการควบคุมกิจการวิสาหกิจและอุตสาหกรรมในทุกด้าน และเป็นผู้ควบคุมกำไรส่วนที่วิสาหกิจเก็บเอาไว้ใช้เอง

เมื่อล้มเลิกระบบกระทรวงแล้ว งานส่วนหนึ่งในด้านวางแผนก็กลับไปอยู่กับ **Gosplan** ซึ่งก็หมายถึงงานในด้านการประสานงานแผนต่าง ๆ ของสาขาต่าง ๆ และการวางแผนใช้ระบบวิธีใหม่ให้มี feed back และการติดต่อซึ่งกันและกันในระหว่าง center of decision ซึ่งก็คือ **Gosplan** และ **Sovnarkhozes** คำสั่งจะไปจาก **Gosplan** เมื่อการวางแผนเสร็จแล้วและเป็นที่ยอมรับ ซึ่ง **Sovnarkhoz** จะเป็นผู้จัดการปฏิบัติตามแผนนั้น

เหตุผลสำคัญในข้อเสนอแผนจัดการเศรษฐกิจแบบนี้ก็น่าจะเนื่องมาจากสภาพทางการเมืองในขณะนั้น คือมีการแก่งแย่งอำนาจทางการเมืองกัน เมื่อครุสเชฟเสนอนโยบายกระจายอำนาจทางเศรษฐกิจก็ถูกคัดค้านจากกลุ่มบุลกาโน โมโลตอฟ มาเลนคอฟ คากาโนวิชและนักวางแผนอาชีพ ซึ่งพวกนี้พยายามที่จะปลดครุสเชฟออกจากอำนาจคือออกจากตำแหน่ง แต่ครุสเชฟก็สามารถเอาชนะฝ่ายที่ต่อต้านได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อครุสเชฟสามารถดำเนินการตามแผนของเขาโดยประกาศยุบกระทรวงต่าง ๆ ได้ถึง 25 กระทรวง เท่ากับเป็นการกำจัดพรรคพวกเดิมของมาเลนคอฟออกไปจากคณะรัฐมนตรีได้ ยิ่งกว่านั้นอำนาจของกระทรวงอุตสาหกรรมต่าง ๆ ก็กระจายกันไปอยู่ที่องค์การส่วนท้องถิ่นแทน แต่ทุกองค์การก็ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของ Gosplan ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ครุสเชฟไว้วางใจ

จากความสำเร็จของครุสเชฟในการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจนี้ มีผลทำให้พนักงานเมืองอาชีพของผู้นำเก่าจำนวนมากหมดอำนาจไป แต่อย่างไรก็ตามบุลกาโน นายกรัฐมนตรีก็ยังคงอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนกระทั่งปีต่อมา แม้ว่าเขาจะเป็นฝ่ายตรงข้ามกับครุสเชฟ ในวันที่ 28 มีนาคม 1958 ครุสเชฟจึงได้รวมตำแหน่งเลขาธิการพรรคอันดับหนึ่งของเขาเข้ากับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และได้มีการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่พรรคชั้นผู้น้อยคือ I. Kuzmin เป็นหัวหน้า Gosplan ในวันที่ 1 เมษายน 1958 และในเวลาไม่นานต่อมาก็เกิดความยุ่งยากขึ้น

แรงงาน ค่าจ้าง ราคาและบริการสังคม (1955-1958)

เหตุผลที่มาเลนคอฟถูกโจมตีจนต้องถูกปลดออกจากตำแหน่งที่สำคัญประการหนึ่งก็คือการที่เขาให้การสนับสนุนการผลิตสินค้าเพื่อการบริโภคมากขึ้นและละเลยอุตสาหกรรมหนัก ดังนั้นหลังจากที่มาเลนคอฟลาออกไปก็ได้มีการดำเนินการในเรื่องนี้ทันที นั่นก็คือการลดอำนาจซื้อโดยการเพิ่มระดับการบังคับขายพันธบัตร (compulsory bond sales) แก่ประชาชน 2 เท่า ผลก็คือทำให้ workers' take-home pay ในปี 1955 ต่ำกว่าระดับปี 1954 ถึง 1.8% แต่หลังจากนั้นก็ได้รับเพิ่มขึ้นมาใหม่ ค่าจ้างโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 715 รูเบิลต่อเดือนในปี 1955 เป็น 778 รูเบิลในปี 1958 ส่วนการขายพันธบัตรโดยบังคับก็ถูกยกเลิกด้วยประการทั้งปวงจากปี 1958 โดยกฎปฏิภาณวันที่ 19 เมษายน 1957 แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้มีการประกาศพักการชำระหนี้ (เป็นเวลา 20 ปี) ของการจ่ายเงินต้นและดอกเบี้ยของพันธบัตรในอดีตเพราะไม่มีงบประมาณพอ ทั้งนี้เนื่อง

จากในระหว่างการกำลังจ่ายชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ยนั้นรัฐก็ได้อาศัยงบประมาณจากการขายพันธบัตรรุ่นใหม่ตนเอง (ในปี 1971 ในที่ประชุมของพรรคคอมมิวนิสต์ครั้งที่ 24 นายเบเรสเนฟ ได้ให้สัญญาว่าเงินกู้หรือพันธบัตรดังกล่าวจะถูกชำระคืนให้หมดเมื่อถึงปี 1990)⁹

ในเรื่องของระดับราคาขายปลีกควรจะคงที่ ดังนั้นการที่ราคามันฝรั่งและผักเพิ่มขึ้น 2 เท่า หรือการที่ราคาเหล้าวิสกี้เพิ่มขึ้นอย่างมาก เป็นต้น จึงถูกทำให้สมดุลโดยการตัดราคาสินค้าหัตถกรรมซึ่งมีอย่างอุดมสมบูรณ์ลง ดัชนีราคาขายปลีกได้แสดงให้เห็นถึงการไม่เปลี่ยนแปลงหลังจากปี 1954 โดยเฉลี่ยราคาในตลาดนารวมยังคงสูงกว่าราคาเป็นทางการ 35-45% ได้ชี้ให้เห็นแนวโน้มว่าเครื่องบริโภคราคาต่ำ (under-price)

โครงสร้างของค่าจ้างยังคงยุ่งเหยิงเนื่องจากไม่ได้มีการปรับปรุงค่าจ้างใหม่ให้เป็นระบบมาเป็นเวลานานตั้งแต่ก่อนสงคราม การแพร่หลายของอัตรางานเหมา (piece-rate) และการให้โบนัส (bonus schemes) ทำให้บางวิสาหกิจหรือบางกระทรวงสามารถที่จะจ่ายค่าจ้างเพิ่มขึ้นได้ (increase pay) ในขณะที่วิสาหกิจหรือกระทรวงอื่น ๆ โดยเฉพาะที่ใช้อัตราจ้างแบบ time-rates และจ่ายเงินเดือนคงที่ (fixed salaries) อาจทำไม่ได้ กระทรวงต่าง ๆ กันก็ใช้ wage-zones ต่างกัน บุคคลที่มีความชำนาญงานอย่างเดียวกันและแม้แต่ตำแหน่งอย่างเดียวกันแต่อยู่คนละกระทรวงต่างกันก็จะได้รับค่าจ้างต่างกันโดยปราศจากเหตุผล บรรทัดฐานที่กำหนดมักจะถูกสูงกว่าการปฏิบัติที่สำเร็จจริงโดยเฉลี่ย 60-70% คนงานระดับที่ไม่ชำนาญงานในหลายอุตสาหกรรมไม่ได้เป็น staff ของการทำงาน ส่วนคนงานที่มีคุณวุฒิน้อยที่สุดถูกจัดเป็นพวกกึ่งมีฝีมือ เพื่อที่พวกเขาจะได้รับการจ่ายตอบแทน (pay) บางสิ่งใกล้เคียงกับค่าจ้างเพื่อยังชีพ จากการที่ piece-rate ก้าวหน้าไปได้นำไปสู่การกระทำที่รุนแรงหลายประการ การปฏิรูปจึงเป็นสิ่งสำคัญแต่ก็ยังคงมีความยุ่งยากลำบากมากอยู่

สถานการณ์นี้นำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการแรงงานและค่าจ้างของรัฐ (the State Committee on Labour & Wages) ขึ้นในวันที่ 24 พฤษภาคม 1955 ผู้เป็นหัวหน้าคือ L. Kaganovich และเป็นงานชิ้นสุดท้ายของเขาก่อนที่จะหมดอำนาจ ได้มีการจัดโครงสร้างค่าจ้างอย่างเป็นระบบขึ้น ความแตกต่างของค่าจ้างได้ลดลงอัตราค่าจ้างมาตรฐานถูกนำมาใช้โดยไม่คำนึงถึง departmental subordination การครอบงำด้วย individual piece-rate ซึ่งเป็นลักษณะในสมัยสตาลินถูกลดหย่อนลงไป Extreme incentive schemes เช่น การจ่ายให้ในอัตรา 3 เท่าสำหรับผลผลิตที่สูงกว่าบรรทัดฐานใน

อุตสาหกรรมถ่านหินถูกจำกัดไป ทั้งหมดนี้กินเวลาหลายปีตามความจริงแล้วงานนี้ควรจะพูดได้ว่า สำเร็จสมบูรณ์เฉพาะในปี 1965 เมื่ออัตราค่าจ้างที่ได้รับการปรับปรุงได้ถูกนำมาใช้สำหรับ สาขาบริการเกือบทั้งหมด

ค่าจ้างได้ถูกเพิ่มขึ้นและความแตกต่างของค่าจ้างได้ลดลงโดยเร็ว ด้วยการนำเอา ค่าจ้างขั้นต่ำมาใช้ ค่าจ้างขั้นต่ำรายเดือนในอุตสาหกรรม การก่อสร้าง การขนส่ง และการคมนาคมได้เพิ่มขึ้นเป็น 300 รูเบิลสำหรับในเมือง และ 270 รูเบิลสำหรับคนงานในเขตชนบท (โดย กฤษฎีกา 8 กันยายน 1956) ต่อมาในการประชุมคณะกรรมการครั้งที่ 21 (1959) ได้สั่งให้มีการ เพิ่มต่อไปในค่าจ้างขั้นต่ำ 400-500 รูเบิล ในปี 1959-1962 และ 500-600 รูเบิลในปี 1963-1965¹⁰ ผลที่เกิดขึ้นคือจำนวนบุคคลที่ค่าจ้างพื้นฐาน (basic pay) ของเขาต่ำกว่าค่าจ้างขั้นต่ำที่กำหนดนี้ ได้ประโยชน์โดยเฉลี่ย 33% ณ อัตราที่ได้แก้ไขปรับปรุงแล้วนี้ (แต่ ณ อัตราที่ปรับปรุงนี้ที่ต้อง ระลึกถึงก็คือเงินนี้เป็นเงินรูเบิลเก่าซึ่ง 300 รูเบิลมีค่าเท่ากับ 9 ปอนด์ หรือ 25 ดอลลาร์ต่อ เดือน) นอกจากนี้รัฐยังดำเนินการบางขั้นตอนต่อต้านเงินเดือนที่สูงมาก เช่น basic pay ของศาสตราจารย์ได้ถูกลดลงมาจาก 6,000 เป็น 5,000 รูเบิลต่อเดือนเป็นต้น¹¹

นอกจากนี้ยังได้มีการออกกฎหมายทางสังคมบางประการเกิดขึ้นในช่วงนี้ได้แก่

1. กำหนดชั่วโมงการทำงานที่สั้นลงสำหรับเด็กโดยไม่หักค่าจ้าง
2. โดยกฤษฎีกา 15 สิงหาคม 1955 กำหนดการหยุดพักผ่อน 1 เดือนขั้นต่ำสำหรับบุคคล ที่อายุต่ำกว่า 18 ปี
3. ลดสัปดาห์การทำงานลง 2 ชั่วโมง โดยกฤษฎีกาวันที่ 8 มีนาคม 1956 และการ ทำงานวันละ 7 ชั่วโมง และ 6 ชั่วโมงสำหรับวันเสาร์ก็ได้ถูกนำมาใช้อย่างช้า ๆ และกฎหมาย 7 พฤษภาคม 1960 กำหนดให้นำเอาการทำงานวันละ 7 ชั่วโมงโดยทั่วไปมาใช้ก่อนสิ้นปีนั้น
4. กำหนดให้ลาคลอดบุตรได้เป็นระยะเวลา 112 วัน โดยกฤษฎีกาวันที่ 26 มีนาคม 1956
5. เลิกล้มกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับการออกจากงานโดยไม่ได้รับอนุญาตและการขาด งานอยู่เสมอ ๆ โดยกฤษฎีกาวันที่ 25 เมษายน 1956
6. กฤษฎีกาวันที่ 6 มิถุนายน 1956 ยกเลิกค่าเล่าเรียน (tuition fees) ในโรงเรียนมัธยม และการศึกษาชั้นสูง

7. ที่สำคัญที่สุดคือการปรับปรุงเงินบำนาญและผลประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งคำนวณโดยเทียบเคียงกับเงินที่หาได้จริง ๆ และได้มีการกำหนดเงินบำนาญสำหรับผู้สูงอายุขั้นต่ำ 300 รูเบิลต่อเดือน และสูงสุด 1,200 รูเบิลต่อเดือน ซึ่งมาตรการนี้สภาโซเวียตสูงสุดยอมรับในวันที่ 14 กรกฎาคม 1956

8. การยกเว้นเสียภาษีรายได้สำหรับบุคคลที่มีรายได้ต่ำได้ถูกขยายกว้างออกไปโดยกฤษฎีกาวันที่ 23 มีนาคม 1957

นอกจากนี้บริการด้านสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การเพิ่มขึ้นอย่างขนานใหญ่ในอัตราการก่อสร้างบ้านได้เริ่มขึ้นในปี 1956 และการก่อสร้างบ้านของเอกชนได้รับเงินและวัสดุช่วยเหลือสนับสนุนค่อนข้างมาก¹²

การก่อสร้างบ้านในเมือง
(พ.ท.ทั้งหมด : ล้านตารางเมตร, การก่อสร้างใหม่)

	รัฐและสหกรณ์	เอกชน
1955	25.0	8.4
1956	29.5	11.5
1957	38.5	13.5
1958	45.7	24.5
1959	53.5	27.2

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า พวกที่ได้รับค่าจ้างต่ำเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างยิ่งจากการปฏิรูปรูปนี้มากที่สุด ซึ่งได้เปลี่ยนกฎหมายในสมัยของสตาลินในช่วง 1938-1940 เป็นอย่างมาก

คนงานปัจจุบันเป็นอิสระที่จะออกจากงาน แม้ว่าจะขึ้นอยู่กับข้อจำกัดบางประการในการโยกย้ายเนื่องจากระบบใบผ่านทาง ดังนั้นก็ยังคงยากที่จะได้รับอนุญาตให้ไปพำนักอยู่ในมอสโคว์หรือในเมืองใหญ่ ๆ บางแห่ง แต่กระนั้นการโยกย้ายของแรงงานที่ไม่ได้วางแผนไว้อย่างใหญ่หลวงก็เป็นความจริง บวกกับการยกเลิกค่ายกักกันแรงงานเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ขบวนการวางแผนยุ่งยากลำบากและทำให้ค่าจ้างเกี่ยวพันกับนัยสำคัญทางเศรษฐกิจกว้างขึ้น

กิจกรรมของสหภาพแรงงานได้เพิ่มขึ้น จากความล้มเหลวของสหภาพแรงงานในการเป็นตัวแทนและป้องกันคนงานได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในที่ประชุมคณะกรรมการกลางที่ได้จัดประชุมเรื่องนี้ในเดือนธันวาคม 1957 ดังนั้นอำนาจของ the factory trade-union committees จึงได้ถูกกำหนดอย่างจริงจังและถูกขยายออกไปโดยกฎที่ตั้งขึ้นใหม่ ซึ่งได้ประกาศเป็นกฎหมายวันที่ 15 กรกฎาคม 1958 โดยเปเรสตีเดียมของสภาโซเวียตสูงสุด

ราคาขายส่งของอุตสาหกรรมได้ลดต่ำลงในเดือนกรกฎาคม 1955 และต่อมาต้นทุนก็ได้ลดลงบ้าง ดังนั้นราคาถ่านหินจึงได้ลดลง 5% ราคาน้ำมันและแก๊สลดลง 10% เหล็กและเหล็กกล้า 10% กระแสไฟฟ้า 13% อัตราค่าระวางบรรทุกรถไฟ 10.5% และอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม กระบวนการในการกำหนดราคา (price fixing) ได้รับความแก้ไขน้อยมาก แม้ว่าความผิดปกติดังกล่าวจะถูกกำจัดไปก็ตาม แต่ก็ยังคงให้ความสนใจไม่เพียงพอในการที่จะชักชวนให้ผลิตสินค้าในปริมาณที่ต้องการหรือสินค้าที่มีคุณภาพสูง หรือเครื่องจักรแบบที่ทันสมัย ราคาไม้ท่อนไม้ค้ำยันและจำปี้บต้องเพิ่มราคาหลายครั้งในปีต่อมา ถ่านหินก็เช่นกันผลิตโดยมีการขาดทุนเพิ่มขึ้น ที่กล่าวมานี้ก็เป็นการปรับปรุงราคาอย่างเป็นระบบเป็นครั้งสุดท้ายก่อนปี 1967

ในปี 1961 รัฐบาลโซเวียตได้ตัดสินใจให้มูลค่าค่าภายในของเงินรูเบิล 10 เท่า อำนาจซื้อไม่ได้ถูกถอนออกไปจากการหมุนเวียน ธนบัตรใหม่ถูกแลกเปลี่ยนในอัตรา 1 : 10 เป็นพื้นฐาน แต่ราคาและค่าจ้างทั้งหมดได้ถูกเปลี่ยนแปลงอย่างพอสมควร : 1,000 รูเบิลเก่าได้กลายเป็น 100 รูเบิลใหม่ และเป็นโอกาสที่จะลดค่าของมูลค่าภายในของเงินรูเบิล ในขณะที่มองดูเหมือนกับเป็นการเพิ่มค่าขึ้นคืออัตรา 4 รูเบิลเท่ากับ 1 ดอลลาร์สหรัฐ ถูกเปลี่ยนมาเป็น 1.90 รูเบิลเท่ากับ 1 ดอลลาร์

ส่วนของภาษีการเปลี่ยนมือและกำไรในงบประมาณยังคงมากเช่นที่เคยเป็นมา ทั้งนี้เพราะกำไรที่เพิ่มขึ้นยังคงเป็นแหล่งของรายได้แม้ราคาจะลดลงตามที่กล่าวมาแล้ว ส่วนภาษีทางตรงนั้นมีความสำคัญน้อยและยังมีการลดภาษีสำหรับรายได้ต่ำอีกด้วย และยิ่งกว่านั้นในเดือนธันวาคม 1957 ภาษีคนโสดและครอบครัวเล็ก ๆ ซึ่งถูกนำมาใช้ในช่วงสงครามก็ถูกตัดลง (หญิงโสดและคู่สมรสที่ไม่มีบุตรปัจจุบันได้รับการยกเว้น) ภาษีคนโสด (the 'bachelors' tax) ถูกจำกัดเฉพาะผู้ชาย

ธนาคารของรัฐ (State Bank) ถูกแยกออกจากกระทรวงการคลังในวันที่ 23 เมษายน 1954 และได้รับอำนาจอย่างกว้างขวางในการใช้สินเชื่อเพื่อสนับสนุนทางการเงินแก่วิสาหกิจที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งลงโทษปรับผู้ซึ่งก่อกวนหนี้สินขึ้น (กฤษฎีกา 21 สิงหาคม 1954